

Govor P. Greuterja

v budgetni debati 10. marca v državnem zboru.

Visoka zbornica! Izprosil sem si danes besede iz rečenega, nekoliko pa tudi iz osebnega namena. Kakor je Vam znano, smatral sem si lansko leto za svojo dolžnost odkriti rane, katere so na telesu naših šol sploh, posebno pa sem se mislil opravičenega osvetliti jako čudne razmere dunajske velike šole. Saj veste, kaj se je na to zgodilo. Takoj na to dali so kar trije profesorji svoja pooblastila gosp. poslancu Suessu, da naj pod zaščitstvom svoje imunitete tukaj prebere njihovo izjavo, češ, po svojih izrekih o njihovi delavnosti sem kar h krati na frivolen način tri napadel.

Uže tedaj, gospôda moja, sem Vam povedal, da mi je tak tabak prehud (veselost na desni), ter sem Vam rekel, da tacega očitanja uže v očigled na moje volilce ne morem prenašati. Predlagal sem toraj preiskavo, v kateri naj bi se bilo dokazalo, koliko dogodkov od mene naštetih ne bi imelo popolno resnične podlage. Tako preiskavo so mi tudi takoj obljubili, ter, kakor sem čul, se je taista tudi izvršila, vendar pa do sedaj še prav nič ne vem o njenem koncu. Gospôda moja, tudi danes bi bil še molčal, če bi se ne bile zgodile reči, katere so me silile zopet usta odpreti. In kaj je to? Prvič je bil to tisti mož, ki je imel pogum v očigled nesramnih dogodkov na dunajskem vseučilišči javno izreči se, da bi pod njegovim rektoratom kaj tacega ne bilo brez kazni ostalo; — ta mož moral je iti! ker ni nikjer dobil človeka, na katerega bi se bil opreti zamogel. On ni šel zarad tega — da odgovorim dr. Krausu — ker so ga morda Čehi razžalili, kajti sam je zagovarjal moža, ki se je za česko šolo v dolenjem avstrijskem c. kr. šolskem svetu potegnil. Tako se je zgodilo prvemu možu.

Oni drugi mož pa, čegar postopanje moral sem podvreči javni oceni, kar mi je velela dolžnost, kateri je kot izvoljen rektor po svojem govorjenji preveč pripomogel, da se je ono razburjenje naraščalo, in kateri je kot rektor v službi tako slabo svojo državno veljavo pokazal, pač pa je imel zadosti poguma v javnosti tukaj očitati mi frivolnost, ta mož bil je pa med tem počeščen in proslavljen, kot ne malo kdo. Vsak, komur niso razmere znane, mora iz tega sklepati, da sem mu toraj delal krivico, ter da se je zadostenje temu možu le na ta način z drugimi vred dalo, da so jih posebno odlikovali.

Še več bom povedal. Vse se tako vidi, kakor da bi bili sicer po celem svetu veljavni pojmi o analogi morda drugega naučnega ministerstva gledé dunajske univerze, tukaj prišli popolno ob svojo veljavo. Tudi sledeče nam to dokazuje. Dunajsko vseučilišče doletela je lansko leto največja čast, katera veliko šolo sploh doleteti zamore, presvitli cesar ji je namreč naklonil čast svojega obiskanja ob priložnosti otvorenja one krasne palače, ki je nastala po milosti in darežljivosti presvitlega vladarja in po požrtovalnosti vseh avstrijskih narodov. In kaj se je zgodilo? Rektor je naročil dijaškim društvom, naj k njemu pridejo. Zakaj? Da bi morda iz njih ust ob objavi te vesele novice, čul še veselejše živahno odobravanje od strani dijakov. Pričakovali smo tega, kar smo morali pričakovati. Toda nič! Nič takega! Rektor je dijake k sebi poklical, da napravi z njimi pogodbo; poklical jih je k sebi, kakor da bili vojskovodje sovražne mu armade, da z njimi pogodbo sklene, da se bodo ob navzočnosti Nj. Veličanstva lepo in pametno zadržali. (Čujte! na desni.) Čudom čudili smo se zunaj po deželi čitajoč to! In nekega družega dne, ob priliki vmeščenja novega rektorja v veliki dvorani „aule“, se je

rektor izjavil, da so dijaki res na akademičen način rešili svojo častno besedo, da se je slavnost mirno in dostojno vršiti zamogla. Dijaki dali so rektorju častno besedo, da bodo mirovali in so mu zato stavili svoje pogoje. Pogoji so se sprejeli, mir je bil sklenjen, konec vsega pa je bil ta, da se je rektor dijakom zahvalil, da so se tako lepo in dostojno obnašali ob slavnosti. Dijaki stavili so toraj najpoprej pogoje, potem še le rešili so dano častno besedo! Jaz ne bom rektorja obsojal, toda vem, kaj naj si o njem mislim in misliti moram. To je ravno silno žalostno pri vsi reči, da je rektor moral tako delati, kakor je delal. On ni bil povod razmeram na tej univerzi, temveč jih je uže našel in s temi moral je računati, ako ni hotel, da bila bi ali vsa slovesnost izostala, ali bi se bile reči godile, pri katerih bi si bila Avstrija od sramote obraz zakrila, inostranstvo bi se bilo pa brezumno čudilo. Vprašam Vas, kake so li take razmere? Tukaj so krvaveče rakove rane, katere mora vlada prej ko prej ozdraviti in če treba tudi izrezati.

Med tem so se vajeti veljave in potrebne discipline nekaj krepkeje nategnili. Znano nam je, da je bilo v minuli jeseni pet velikošolcev spodenih. Kaj pa potem?

Komaj so te relegacije znane postale, pri katerih so bili tudi trije židje prizadeti in uže se je dvignila vsa „alliance izraelite“ (združeno židovstvo). (Čujte! čujte! na desni.) Podali so se k naučnemu ministru, kjer so prosili, naj bi jim kazni ali odpustil ali pa uže vsaj zmanjšal in stvar še dandanes ni dognana. Rado veden sem, kaj bode le storila naučna oblastnija; nadjam se, da bode poznala svojo dolžnost!

Ta slučaj, gospôda moja, pripelje me na drugo polje, kjer ne morem, da bi se ne ustavil. Je jako kočljiva zadeva dotični predmet in tem kočljivša, ker je postal dandanes predmet tako poljuden in so dogodki vsi popolnoma resnični. Kaj je to? Kratko ga bom povedal, kakor sem navajen. Ako pojde na dunajski univerzi v sedanji meri tako dalje, kakor do zdaj, bode prenehala univerza biti in postane druga „orientalna (vzhodna) akademija“. (Živahni ugovori na levi in sikanje.) Le pustite me, da izgovorim in potem sodite, kedar bom uže dokazal. Na mislih so mi učiteljske moči na tem vseučilišči. Tu ne govorim iz svojega verskega stališča, temveč iz stališča prave pravičnosti, po katerem imajo tudi zapadni rodovi svoje pravice.

Kaka pa je razlika ondi med semiti in kristijani? Potrebno se mi zdi povedati, da bodo avstrijski narodi to zvedeli. Kakor nam statistika to kaže, bi bila razmera židov do kristijanov štiri in pol. Če pa po tej razmeri računimo, nahajam, da je na obeh praktičnih fakultetih „zdravilstva“ in „pravoslovja“ 159 profesorjev in docentov. 4½ proti 159? Kakošno bi moralo biti pravo število profesorjev gledé števila prebivalcev? (Na levi kličejo: to je smešno!)

Če bi šlo toraj po pravici, bi na dunajski univerzi ne smelo več židovskih profesorjev biti, kakor 7, k večem 8. (Na levi kličejo: k večem 8½, živahna radost.)

(Dalje prihodnjič.)

† Kardinal knez Friderik Schwarzenberg.

Minuli petek dne 27. marca zvečer pol ure pred polunočjo sklenil je kardinal knez Friderik Schwarzenberg, nadškof v Pragi, v vrsti kardinalov najstarejši, po letih svojega življenja pa v skoraj dopoljenem 76. letu svoje blago življenje.

Zadnja bolezen kardinalova trajala je komaj teden dni, pa koj začetkom kazala je, da je stan bolnikov

Obrtnijske stvari.

En večer v dunajskem obrtnijskem muzeji.

Kakor uže tri leta poprej, povabilo je tudi letos za 22. dan marca zvečer vodstvo tehnologičnega obrtnijskega muzeja na Dunaji prijatelje tega važnega zavoda, in med temi tudi vse državne poslance k večernici, pri kateri se je v kratkih potezah pokazalo, kako se podučuje v temu zavodu.

Pri večernici zbralo se je v prostorih nižeavstrijskega obrtnijskega društva „Eschenbachgasse“ okrog 7. ure zvečer nad 150 odličnih gostov in prijateljev tega zavoda.

Navzoče pozdravil je najprej društveni načelnik, bivši minister Banhans, ki je na kratko opisal delovanje društva v minulem letu.

Za njim govorilo in razkazovalo je osem učiteljev tega zavoda o raznih predmetih, in to:

1. O lesni obrtniji:

a) profesor Exner, ki je razlagal, kako preostaja sedaj, odkar se za kurjavo porabi toliko premoga, bukov les. Zato izbrala se je posebna komisija, katera preiskuje in poskuša pri živem bukovem lesu, pa tudi pri posekanem, kako bi se odpravile one napake bukovine, zaradi katerih se do sedaj v obrtnijah ne rabi. V ta namen preiskuje se bukovina kemično, preiskuje se, v čem se kemično loči od hrašine, potem pa se delajo vsakovrstne poskušnje, pri katerih ima komisija izrekoma tudi pred očmi, kako bi se mogla bukovina predrugačiti, da bi se rabila za prage pri železnicah mesto hrašine;

b) dalje razlagal je prof. Lauboeck tehniške lastnosti Milantovega (Milantus) lesa, kazaje na kosovih tega lesa, kako vpliva na-nj pritisk navpik z vrha, od strani, krivljenje, in posebno primerjaje ta les z jesenom izrekoma za kolarske izdelke. Dokazovanje svoje, oprto na poskušnje, sklepal je s tem, da Milantov les za kolarske izdelke nikakor ni slabjši od jesenovega lesa;

c) dalje kazala sta dva učenca mizarstva na tem zavodu, Henrik Zaak z Lvova in Vilj. Pichler iz Zagreba, kako dobro sta se v teku 14 dni naučila marmorirasto barvati lesene izdelke, ker sta tam na mestu v prav malem času pobarvala eden steber, eden pa ploščo.

2. Iz oddelka za barvanje:

a) dokazal je prof. Lichtl, kako se tkanine morejo stanovitno barvati z anilinskimi barvami, če se na pomoč vzame Tanin in pa Brechweinstein;

b) adjunkt dr. Suida pa razlagal je nekaj na novo iznajdenih barv, in je razkazaval z njimi barvane tkanine.

3. Iz oddelka za rudninsko obrtnijo in pa elektrotehniko

a) razkladal je profesor Pfaff pomen hitrotekočih parnih strojev, ako se rabijo za električne gornjače;

b) prof. dr. Godeffrog pa je pokazal, kako se kemično pripravijo cinkaste plošče, da se lahko piše na-nje, pa da se pisava tudi lahko zopet izbriše;

c) adjunkt inženir Schlenk pa je razkladal, kako se napeljavajo in razdelavajo električni toki.

Konečno govoril je še enkrat prof. Exner o izgledih in posnetkih tehnologičnega obrtnijskega muzeja na Dunaji, in je izrekel, da je ta zavod posnet

po takem izglednem zavodu v Parizu, dalje pa da so Ogri prav po vsem napravili posnetek tega muzeja v Pešti, ki še komaj dobro leto obstoji, pa pri bogati državni podpori tudi prav sijajne vspehe dosega na Ogerskem. Omenjal je, da povsod, izrekoma na Nemškem, takim zavodom dotična mesta zidajo palače, v katerih se veselo širi poduk v raznih obrtnijah, dunajski mestni zastop pa še na podporo ne misli ne, toliko manj pa na to, da bi zavodu pripravil primerno bivališče.

Po teh znanstvenih razpravah posedli so se gostje k pogrnjenim mizam, kjer je vodstvo skrbelo, da so gostje pri čaju ali pivi se mogli razgovoriti in podučiti o osnovi in nadrobnostih tega za prihodnost našega obrtnijstva sila važnega zavoda.

Izmed slovenskih poslancev bil je navzoč pri večernici dr. Poklukar, izmed českih pa Jireček in Mikiška.

Politične stvari.

Govor P. Greuterja

v budgetni debati 10. marca v državnem zboru.

(Dalje.)

Toda, gospôda moja, ondi ne nahajamo le 7, temveč katalog nam kaže 64 učiteljev semitskega rodu. (Čujte, čujte! na desni.) V eni fakulteti ima uže polovico, v drugi jo bo pa skoraj dobila, ako pojde tako na dalje; potem se bodo možje zapadne omike — kristijani niti ne rečem ne — popolnoma v kot potisnili in zaradi tega imam prav, če trdim: ako pojde v tem smislu na dalje, prestala bo dunajska univerza biti, ker se bo spremenila v drugo orientalno akademijo. (Živahna veselost na desni, sikanje in zasmehovanje na levi.)

Uže vem, kaj mi bote odgovarjali. Da, bote rekli, naše temeljne postave ne delajo razločka med verami, še manj pa med verniki. Res je tako. Jaz se tem odnošajem nisem upiral raz stališča temeljnih postav, kajti, če temeljne postave tudi dopuščajo in če ministerstvo tudi ne žali temeljnih postav, če se bodo vsi kristijani odgnali in sami židje nastavili, vendar ni nikjer v ustavi zapisano, da bi se moralo tako izključljivo postopati. Tudi ne bom o tem govoril, da je bila večina naših sedanjih univerz od prednikov našega presvitlega cesarja kot katolišk učni zavod ustanovljena in so se ji katoliški zakladi določili; tista ustanovna pisma založili ste „ad acta“ in iz katoliških ustanovnih denarjev se je napravil pravi „košer“ (židom čista reč) (veselost) in v tem smislu ravno pri nas v temeljnih postavah nimamo razločka med verami in verniki.

Ako Vam je bilo s preobratom teh ustanovnih denarjev tako lahko, se zná pač lahko primeriti, da bodo prišli svoje dni ljudje, ki bodo ravno tako naredili s posestnimi polami v zemljiščinih knjigah. Kdor pravi „A“, reči mora tudi „B“ in naj ga tudi kaj boli za to!

Od kod pa izvira to velikansko usiljevanje židov k podučevanju na univerzi? Židovski učenjaki znajo jako dobro računati in večina teh mladenčev si misli, da bodo pri podučevanju na univerzi prav dobro opravili in da jim bo posebno pri vspešnem postopanju na univerzi pšenica še prav posebno cvetela. Dokazal Vam bom. Morda mi bode ugovarjali: saj vlada nikogar ne imenuje, kogar ne priporoča kolegij profesorjev. Na to moram na ves glas reči, da to nikakor ni res. Predlog, ki ga stavi fakulteta, za visoko naučno upraviteljstvo nikakor ni merodajen, lahko ga sprejme, pa ravno tako

lahko odbije. Da, celó nov predlog lahko zahteva in da to smé, je tudi uže večkrat dokazalo, posluživši se svojega prava. Čudno je pa to, da naučna oprava ni nikdar kakega predloga odbila na korist kakemu kristijanu. (Čujte! na desni.) Kedar je kak predlog odbila, zgodilo se je vedno na korist kakemu židu! (Čujte! na desni.)

Tudi za to imam pri rokah dokaz. Le enkrat se je zgodilo, da je fakulteta nekoga predlagala za profesorja mednarodnega prava. Tukaj, se ve, da so bili merodajni viši oziri, ker mora ta učitelj mednarodnega prava taisto tudi na orijentalni akademiji predavati. Tukaj je sicer naučnega ministerstva uprava umaknila svoj predlog, toda v osmih dneh bil je imenovan ravno ta mož za profesorja državnega prava, če tudi ga fakulteta ni predlagala. Opomnil sem Vas na to, da ne bi morda mislili, da vladi za pretekle grehe kaj očitam, ne, temveč le za bodočnost bi ji rad namignil, kajti nam to ne more enakolično biti. V očigled antisemitske agitacije, katera se na mnogih krajih nahaja, kateri početka mi pa ni volja preiskavati, se prav lahko zgodi, da se bo s takimi odloki tej agitaciji nov kvas privedal. (Prav res! na desni.) Bodite toraj vsaj pravični!

Saj družega ne zahtevam, kakor držite se načela utrjenega uže cela stoletja, ki sta ga celó Göthe in Herder pripoznala, da ima vsa zapadna civilizacija svoje srčne korenine v krščanstvu. (Prav dobro! na levi.) Silno nas boli, da se po takih odlokih to staro načelo z nogami teptá.

Dokončavši ta oddelek obrnil se bodem k drugemu, ki je po mojih mislih še največi vzrok, da po univerzah ni vse tako, kakor bi po naših mislih biti moralo gledé na velike stroške, ki jih mora narod plačevati.

Najprvo bi se moral po mojih mislih ves drug red vpeljati pri pobiranju kolegijskega denarja; pravijo sicer, da je pravično, ako se odlični veleumi z obilnimi kolegijskimi novci nagradjajo. Gospôda, tû je pomota. So stroke, pri katerih največi učenjaki, kakor je kak Gaus ali Heršel, za največja svoja dela niti krajcarja ne dobé, med tem si pa kdorkoli nabira kapital, ker podučuje znanost za življenje potrebno. Kje pa je tukaj odlikovanje izbornih talentov? In če dva profesorja predavata ono in tisto reč ter eden izprašuje, drugi pa le bere, tjekaj se ozrite gospodje, pa bote videli, kdo ima kolegijske denarje, kdo pa nič. Od dijaka se ne sme zahtevati, da bi bil tudi še pri kakem drugem profesorju vpisan in da bi kolegijski denar dvakrat plačeval, ako taisti profesor ni ob enem član izpraševalne komisije. To se meni ne zdi prav. Godé se zarad tega reči, kakor smo jih tudi tukaj uže brali. Ne le tukaj, temveč tudi drugod se to primeri, da jeden profesor drugemu vsled nevrednega hlastanja po poljudenosti dijake spred očmi pobere, ter si tak kolegij pridobi, da bi dijakov niti polovica v sobo ne šla, ako bi vsi h krati prišli; kljubu temu pa vendar pri vseh pobere kolegijske novce, če tudi za drugo nikdar posebej ne predava. Tudi to se je menda uže zgodilo.

Dajte stvar na glasovanje in prepričani bodite, da bodo vsi učenjaki in profesorji za to, da naj se jim dá plača, kakor se jim taista vsled dostojanstva spodobi in zadovoljni bodo. Kolegijske novce vzame naj pa država sama v roke, ter naj za to profesorje plačuje. (Prav dobro! na desni.) Če pa uže tega nečete, pa smemo nepogojno zahtevati, da se v slučajih, kedar dva profesorja eno in tisto predavata, kolegijski denar razdeli na dve enaki polovici. Potem bo vsega tekmo vanja h krati konec, z njim vred poginilo bode pa tudi po vsem nevredno hlastanje po poljudenosti.

To je moja prva želja. Druga dotika se pa privatnih docentov. Uže Jhering pravi, da so zasobni do-

centje reveži in zakaj? Ako privatni docent hoče, da ga spusté k podučevanju, mora poprej spisati knjigo. Vsak si navadno kaj posebnega izvoli. Sedaj se še le prava začne!

Vse univerze, vsaj po Avstriji, kolikor je meni znanega, so med seboj v kartelni zvezi. Če je mišljenje takega mladega moža takošno, da se jim zdi za rabo, bo kmalu našel recenzenta za svoje delo, — če ne, ga bo težko dobil, pa če ga prav dobí, uže zopet nikogar nima, ki bi tisto recenzijo prinesel potem v kakem strokovnjaškem listu. Njegova naloga ni le knjigo spisati, temveč tudi za to skrbeti, da pride v takem listu v razpravo. Tako je! Ultramontanski pristaši kvirinala (laške vlade) se pripuščajo, ultramontanski prijatelji Vatikana se zavračajo! Tako je geslo in zdi se mi ravno tako, kakor če bi general framasonske lože pred vstopi znanstvenih zavodov rekel: „Odi profanum vulgus et arceo“ — proč z njimi. (Veselost na desni.)

O disciplini, gospôda moja, govorilo se je uže danes in včeraj mnogo. Tudi jaz bi rad eno zinil, kako o njej sodim. Omenjal bom le ene same točke.

Naučna oprava treščila je nedavno kakor jupiter tonans med učiteljske kroge, kjer je iz golega navdušenja za §. 24. šolskega in naučnega reda učiteljem šibo iz rok izvila, o kateri se uže v sv. pismu bere: „Kdor ima svojega sinú rad, ta ga kaznuje.“ (Veselost.) Nova pedagogika postavila se je menda popolnoma na stališče starih Pelagijcev, ki so trdili: „Človek je dober na svet prišel, podedovani greh je gola sanja, ascese je treba, molitve ne, sploh se nič ne potrebuje, kakor učitelj, ki po svojih naukih kalí dobrega iz otroka venkaj izvleče; potem se ni bati hudega.“

Prav na tem pelagijskem načelu vtrjena je nova pedagogika. Skušnje vseh časov pa uči, da je to načelo krivo. Ako je tedaj ono krivo, si pač lahko razlagam, kako da postopa naučni minister. Učiteljem vzel je šibo, ki bi bila med divjaki vendar le še nekaj strahu in reda vzdržala, zato jo je pa dal v roke velikošolcem. (Veselost.)

Ako si dva rokodelska pomočnika s palicama nekaj prevroče krvi puščata, je takoj orožnik za njima, da ju zaprè; če si pa dijaki z njihovimi železnimi palicami lica razpraskajo, je to junaški! (Veselost.) To kaže na veliko olikanost — iz šibe je postala palica. Družine, ki imajo le zmerno premoženje, morajo dostikrat stradati, ako imajo namreč dvomljivo srečo — kakega dijaka-velikošolca! Nič kot komersi, menzure (dijaški dvo-boji za kako razžaljenje) in kakor se tiste komedije uže vse imenujejo. Na salamandra si vsi izborni razumejo, o učenji noče pa skoraj nihče kaj slišati. Taka je navadno disciplina v prvem letu.

Kar se tiče počitnic, sta včeraj pravo povedala Nj. eksclenca naučni minister in pa poslanec bar. Pirquet.

Jaz toraj ne smem tistega ponavljati. Čudno je pa na vsak način, kako da imajo nekateri profesorji na velikih šolah po pet mesecev počitnice. Po 14 dni potrebuje se za vpisovanje, 14 dni, predno se naberó podpisi. In kako se tisti nabirajo. Čujte resničen dogodek. Na koncu leta je prišel neki dijak v hišo, kjer je stanoval njegov profesor, kakor so dijaku to povedali. Na stopnjicah sreča nekega gospoda, katerega dijak vpraša: „Ali bi mi ne hoteli povedali, kje stanuje tukaj profesor N.“ „Kaj bi radi?“ vpraša gospod. „Rad bi imel njegov podpis, ker se danes odpeljem.“ „Idite z menoj.“ Dijak gré gori, gré s svojim profesorjem góri, ki mu je podpisal in dijak in profesor se nista nikdar poprej in nikdar pozneje videla.

(Konec prihodnjič.)

opozarja poročilo družabnike na tiskana računska sklepa za leti 1883. in 1884., na proračuna za 1885. in 1886. leto, na statistični pregled o društvenem premoženju, njegovi porabi in o številu društvenih udov, na bilanco društvenega premoženja, na nasvete zaradi amortizacije glavnici dolžne svote in na račun o ptujih zakladih, ki so v matičinej oskrbi.

Na to pozove gosp. prvosednik zbor, naj vstane v izraz sožalja o izgubi tako mnogobrojnega števila odličnih matičarjev, rodoljubov in podpornikov društvenih, katerim bi bilo še dostaviti g. Vinka Potočina, ki je blagodušno volil Matici v svojej oporoki lepo svoto 500 forintov. (Se zgodi.)

V debati o letnem poročilu, katere se udeležé gg. Raič, Hribar, Trstenjak, dr. Tavčar, Robič, Grasselli, Lah in Orešec, se je stavilo več predlogov in interpelacij.

Predlog g. Hribarja, zbor naj voli g. Jana Lega zarad njegovih obilih zaslug za društvo častnim članom „Maticе Slovenske“, se soglasno sprejme.

Gosp. Trstenjakova interpelacija do odbora, zakaj da ni skrbel za slovnično pravilno pisavo v zadnjih društvenih knjigah, posebno v Letopisu, in kako misli postopati, da se pride temu v prihodnje v okom, prepušča se prihodnjemu odboru.

Predlog g. Trstenjaka, zbor naj odmeri nekemu pisatelju za njegov v zadnjem „Letopisu“ objavljeni spis višjo nagrado, ki pristojna izvirnim spisom, se zavrže z večino glasov.

Predlog g. Trstenjaka, naj se naroči prihodnjemu odboru, skrbeti za to, da si Matica kupuje lastništvo odličnih slovenskih pisateljev v ta namen, da bi priobčevala njihove dela v svojih društvenih knjigah, se soglasno sprejme.

Računska sklepa za leti 1883. in 1884. se odobrita po kratki stvarni debati.

Za pregledovalce društvenih računov se vnovič volijo per acclamationem gg. J. Pfeifer, dr. J. Starè in D. Žagar.

Po stvarnej debati o bilanci in nasvetih zaradi amortizacije glavnici dolžne svote, katere debate se udeležé gg. Grasselli, Hribar, dr. Vošnjak, dr. Tavčar in Robič, sprejmeta se soglasno sledeča predloga člana g. Hribarja:

I. a) Predlog odborov: „Letni stroški za izdavanje knjig ne smejo presegati svote 3300 forintov“ naj se zavrže; b) svote, ki jih je izdala Matica preveč in vsled kojih je prouzročila dolg pri svojej glavnici, naj se odobré; c) odboru naj se naroči, da v prihodnje vporablja za izdavanje knjig le one svote, ki so za to opredeljene in naj hrani glavnico nedotakneno; d) odboru se prepušča fruktificirati denar, kjer se mu bo zdelo najkoristnejše in najboljše.

II. Prihodnjemu odboru se naroča, naj vloži do deželnega zbora prošnjo zarad podpore v zadevi izdavanja šolskih knjig.

Odborniku g. Robiču izreka se soglasna zahvala za njegov marljivi in požrtvovalni trud, ki ga je imel s tem, da je sestavil statistični pregled in bilanco, in izraža se želja, naj bi se jednaki statistični pregledi sestavljali in velikemu zboru predlagali vsako leto, kojej se je obljubilo ustrezati.

Proračuna za 1885. in 1886. leto odobrita se brez debate.

Na to se vrši dopolnilna volitev v odbor. Izvoljeni so: gg. J. Marn in A. Praprotnik s po 91, M. Cigale z 90, P. Grasselli z 89, dr. J. Šust s 84, M. Vodusek s 83, dr. Fr. Lampè s 75, A. Einspieler s 57 in Fr. Levec z 49 od 95 oddanih glasov; 4 glasovnice pripoznane so bile za neveljavne. Razun imenovanih dobili so še: gg.

dr. J. Sket 34, V. Borštner 33, Jesenko 9, Kermavner 5, dr. Tavčar 4, Hribar, Lah in A. Raič po 3, Celestina, Flis, dr. Križan, dr. Kulavic, Trstenjak, T. Zupan in Žakelj po 2, Hauptmann, dr. Kos, Lavtar, Levstik in Smrekar po 1 glas.

Politične stvari.

Govor P. Greuterja

v budgetni debati 10. marca v državnem zboru.

(Dalje.)

Polkovnik mora imeti oblast in disciplino čez svoje častnike, in če tudi so v resnici uže nekaj, se morajo vendar vsi tej oblasti pokoriti; le pri velikošolcih bila naj bi takošna kontrola, ali hodijo redno poslušat ali ne, ali se kaj učé ali nič, strašansko nazadnjaštvo. (Veselosť na desni.) Kedar ti gospodje potem uradniki postanejo, tedaj se jim pa nosovi pobesijo, ko uradni načelnik pravi: „Točno ob 9. ali 10. uri morate tukaj biti!“

Dokazi pokorščine odpravili so se v prejšnjih časih in kdor plačuje, tisti je gospodar. Dijaki plačujejo kolegije in zato so nasledki, kakoršne sem Vam naslikal.

Ako bi se v tem oziru kaka boljša kontrola vpejljala, bi ne bilo prav nič odveč in čista višava učenosti vsled tega ne bo prav nič trpela, v praktičnem bi bilo pa mnogo bolje in to tem bolj, ker ima prostost poduka in učenja marsikako dobro stran, kateri bi ne želel, da bi se odpravila. Ako se pa prostost učenja zamenja s prostostjo postopanja in nemarnosti, se moram pa prav odločno taki prostosti upirati.

Konečno (dobro! dobro! na levi). Prezgodaj ste zaklicali ondi „dobro!“ (Živahna veselost na desni.) Konečno le še nekaj opazek o mojem spoštovanem rojaku prof. vitezi Wildauerji. Predlagal je na korist inomošenske univerze sledečo resolucijo (bere): „Slavna vlada se poziva gledé slabih prostorov na inomošenski univerzi nemudoma potrebno ukreniti, da se prične potrebno zidanje; denar za to naj se pripravi po ustavni poti.“

Proti tej resoluciji prav za prav nimam jaz nič ugovora, toda utemeljeval jo je tako smešno, da se uže moram nekoliko pri njej pomuditi. On nam konservativnim poslancem iz Tirolske očita, da nimamo nobene čuti več za vedno večje stroške narodove; on pravi (bere): „V tem morji bleska in svitlobe vleče se jedna temna proga; in ta je vedno večja teža davkov, ne poslopnina, katero po naši deželi vedno britkeje občutimo, tudi ne vedno marljiveje iztirjevanje davkov, ki celó brizgalnice, čebrè in planinske družbe z davkom obklada.“ Tako je utemeljevanje. (Veselosť na desni.) In ko smo mi uže denar pripravili, da se poplačajo stari dolgovi, ko smo s težkim srcem finančnemu ministru privolili denar, da bo svoje potrebe z njim pokrival in se bo deficit sčasoma zmanjšal, pride ta-le profesor in od države novih izdajkov zahteva, rekoč: „Vi ste dovolili davek, toraj ste ljudstvu zopet davek povišali.“ (Dobro! in veselost na desni.) Mi moramo vendar dosledni biti in takemu zanikavcu davka tudi njegovo resolucijo odbiti. (Dobro! dobro! na desni.)

Dalje je gospod prof. vitez Wildauer mojemu prijatelju iz Pusterške doline očital, da mu njegova politična barvena slepota narodne kmete v Lvovu, Krakovem, Pragi in Ljubljani v črno-rumeni barvi kaže ter jih zamenja s spoštovano zastavo. Prav resno vas vprašam: „Ali mar poslanec iz Inomosta ni še nikdar videl,

kakošna je črno-rumena zastava? Kaj pa je na črno-rumeni zastavi? Državni orel je na nji in ta ima na svojih prsah posamične grbe deželá in kraljevin (dobro! dobro! na desni), ter svoj meč proti tistemu dviga, kdor bi se predrznil le eno teh deželá odtrgati od njegovega srcá. (Dobro! dobro! na desni.) Če bi se kedaj to imelo zgoditi, da bi se temu orlu zgodila nečast ter bi mu pobrali dosedanje grbe raz prsi, ter bi jih v neizmerni lakoti požrli (smeh na levi), takrat bi mi rekli: „Le pogoltnite jih, toda prebavili jih ne bodete!“ (Veselost in dobro! na desni.) Da se črno-rumena zastava v nasprotje postavi s posamičnimi barvami in grbi kraljevin in deželá, za to mora človek v resnici profesor na univerzi biti. (Smeh na levi.)

Le še eno besedo. Ravno tisti gospod poslanec razkazoval je tukaj našo staro tirolsko šolo, kakor bi se duhovščina ne bila prav nič za njo brigala, ter je pravil o nekem kaplanu, ki je šel samo enkrat v šolo. Ali gospod še ni nikdar slišal, da se v prejšnjih časih otroci v krščanskem nauku niso v šoli podučevali, temveč javno pred vsem narodom v cerkvi?

Ne zamenjajte nam toraj teh reči in le nikar si ne domišljajte, kakor da bi naši predniki ne bili skrbeli, kako se v šoli podučuje in da se ondi ne kvasijo otrokom reči, ki so katoliški veri in katoliškemu duhu nasprotne. Sklenil bom s prošnjo na nj. ekscelenco gospoda naučnega ministra, da naj vspeh uže omenjene preiskave prihodnjič objavi, vsaj gospodje menda vendar v tej prošnji za pravico ne bodo zopet ugledali prošnje za kako koncesijo. (Živahna veselost na desni.) Sicer pa, ker uže govorim, moram vendar le vprašati: Kaj si mislijo ti-le gospodje sploh o nas in naših poslaniških dolžnostih? Morda, da smo kake stare žalujoče žene sedeče na razvalinah vašega političnega razvedanja, katero ste nam zapustili? (Dobro! na desni — smeh na levi.)

Ne, gospôda moja, tega ne bomo storili, pač pak se bomo podali med barikade, katere ste proti nam napočili, da jih s postavnimi pripomočki razbijemo in prost uhod napravimo prostosti in pravici. (Živio! dobro na desni — smeh in ugovor na levi.)

To je naša naloga; kar se pa šole tiče, čujte moj sklep v tem oziru. Katoliško šolo si hočemo pozidati, pri nas na Tirolskem jo hočemo postaviti in kako? Ko so Izraelci nekaj jeruzalemsko zidovje delali, pravi sv. pismo, da so imeli zidarji v eni roki ometalnico, z drugo so za meč držali, da so se branili pred sovražnikom, kateremu je bilo vse na tem ležeče, da bi se jeruzalemsko obzidje več ne postavilo. Pri nas na Tirolih bomo pa šolo delali in z obema rokama jo bomo delali; kdo pa bo namesto nas za meč prijel?

Ako si hočemo to šolo postaviti na trdni skali samoupravne prostosti, kdo se bo za nas vojskoval, da nas neki centralisti ne bodo zadrževali? Prosto voljci venkaj! kličem vam (glasen smeh na levi) in prišli bodo ne le katoliki in konservativci z desnice, tudi Mladočehi bodo prišli in nas bodo branili izvrševajoče svoje pravo. (Dobro! dobro! živahno ploskanje na desni — smeh na levi.) Tako je moje prepričanje in onega železnega obroča, ki je sedaj stereotipen postal, si nisem nikdar drugače nego takošnega mislil.

S svojo pravico branim tudi gospode tukaj (na desni) in njihovo pravo in z njihovim pravom branim sam svoje pravo. Ako genij Avstrije s to čarodejno besedo vdari ob železni obroč, slišali bote, da ni še počen, temveč doní še vedno jasno in polno v prost pomladanski vzduh boljše bodočnosti (dobro! na desni) in ta naša prostost se ne bo dvignila v zrak na nesrečen dan, kakor se je dvignil vaš sadovski škrjanec; mi imamo zapisano na tisti dan, kateremu se imata prostost in

pravica vseh narodov za slavno zmago zahvaliti. (Živahna pohvala in ploskanje na desni — smeh in sikanje na levi; sikanje na galeriji.)

Naši dopisi.

Iz Gorice aprila. (Izv. dop.) V Gorici ne prirejajo Slovincem glediščnih večerov, s kakoršnimi se uže ponašate v Ljubljani. Tu imajo samo Lah predpravico za to; vendar so zavisni od igralcev iz italijanskega kraljestva; iz obljubljenih dežele morajo biti, tudi ko bi spadali v zadnjo vrsto. Nu, letos si za post niso bili izbrali takih, ki bi se bili odlikovali. Pa dovolj, da so tuji. V véliki cerkvi tudi ne izhajajo, če ne pridijo na post pridigarji iz Italije; dantovščine se hočejo učiti Lah tudi v cerkvi; so praktični morda še bolj nego v Ljubljani, kjer neki tudi v cerkvi skrbé, da ne pozabite preveč nemščine. — Naša čitalnica je bila priredila pred Véliko nočjo eno veselico, a ta se je bila kaj srečno izvršila; občinstva se bilo sešlo izredno mnogo. Drugače je poslednje pri nas še vedno prezanikarno za ta del. Enako je bilo priredilo za post veselico tudi naše bralno in podporno društvo, in sicer združeno s poukom. Škoda, da niso tudi letos v tem društvu ukaželjnih udov redno vsako nedeljo poučevali z govori, kakor se je bilo to pričelo lanskega leta. Upamo, da se bodo pa v bodoče držali lani osnovanega načrta.

Prešli četrtek je bila tukaj mednarodna dirka, katera je privabila udeležnikov sosebeno iz bližnjega kraljestva, in menda je glavni namen te „mednarodnosti“ v tem, da imajo Italijani onkraj meje priliko obiskati tukajšnje svoje dobre prijatelje. Saj ne morejo samo naši vedno potovati na obisk sosedov v Videm, v Benetke itd.!

V goriško trgovinsko zbornico, kakor sem uže poročal, je prišla večina hudih lahonov; v prvi seji se niso hoteli konstitovati, ker pričakujejo odgovor od ministra Pino-ta na rekurz, katerega je odposlal novoizvoljeni, pa ne potrjeni ud te zbornice, zemljemerec Ersettig. Poslednji je do časa oddal pismo, s katerim je sprejel kandiduro, a pismo se je izgubilo, ne vé se, kako. Vsled tega je prišel v zbornico prejšnji ud, zemljemerec Gasser, ki je do zdaj deželni poslanec in deželni odbornik. Radovednost je velika, ali se zbornica vsled te spletke ne razpusti. Slovenci bi gotovo ne izgubili nič, ker če ostane tako, bosta Slovence zastopala samo dva uda. Ko bi se razpisale volitve na novo, bi se morda spometovali tukajšnji veliki nemški obrtniki, kateri so šli lahom na limanice. Lahonski „Corriere“ je naravnost izustil, da je treba tujce porabiti iz — oportunstva! Ritterjevo hišo lahoni goriški uže naravnost zbadajo in napadajo v glavnem irredentarskem listu tržaškem, menda za — usluge, da so Ritterji doslej hodili z lahoni, in za usluge, da so jo redno proti Slovincem potegnili.

Pa tudi slovenski poslanci na Goriškem si utegnejo zapomniti lahonsko politiko. „Corriere“ je dal te dni razumeti, da on nikakor ni za to, da bi se na Goriškem osnovale slovenske in italijanske šole, in to zarad tega, ker se boji, da bi se Slovincem zavest razširila tudi na druge strani. Ob enem je pa iz tega razvidno, da Lah nikakor škode ne trpé, če ostane dosedanj sistem; saj oni si vedó pomagati po drugih potih: vsi uradi delajo za nje! Naši zastopniki bi morali odslej edino za-se srednje šole zahtevat, kajti drugače se jim bo lahonstvo še posmehalo! Poslednje ima itak srednjih šol po Primorskem dovolj ne gledé na Videm itd., kamor svoje sinove itak